

UTSIKT VÄRMLAND

**Klimatklivet gav gården
egen biogasproduktion** sid. 3

Viltkameror avslöjar skogens djurliv sid. 8–9

Hur mår de ekologiska djuren? sid. 10–11

UTGIVARE

Länsstyrelsen Värmland
651 86 Karlstad
010-224 70 00
varmland@lansstyrelsen.se

ANSVARIG UTGIVARE

Roger Bergqvist 010-224 72 13
roger.bergqvist@lansstyrelsen.se

REDAKTION

Emma Mickelin
Kajsa Kupiakova
Sofie Eriksson
Maria Sundqvist
Petra Umeland
Roger Bergqvist

FORMGIVNING

Advant

BILDER

Länsstyrelsen Värmland
(om inget annat anges)

ILLUSTRATIONER

Mostphotos
(om inget annat anges)

TRYCK

Taberg Media Group AB 2020

UPPLAGA 3 650 ex
ISSN NR 0284-6845
PUBL.NR 2020:20

TIDNINGEN FÖR LANTBRUK OCH LANDSBYGD I VÄRMLAND

Utsikt vänder sig till lantbrukare och andra som är intresserade av landsbygdsfrågor i Värmland, första numret gavs ut 1993. Du kan läsa om landsbygds- och företagsutveckling, odling, djurhållning, ett rikt odlingslandskap, rovdjur samt stöd och kurser.

Utsikt ges ut 4 gånger/år och produceras delvis med pengar från Landsbygdsprogrammet.

Det är gratis att prenumerera – skicka din adress till tidningens utgivare. Även adressändringar och uppsägning av prenumeration skickas dit. Märk din post "Utsikt".

Har du idéer kring tidningens innehåll? Kontakta redaktionen!

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

Länsstyrelsen
Värmland

HALLÅ DÄR, LANDSHÖVDING GEORG ANDRÉN!

"JAG VILL SÄTTA MIG IN I DEN VÄRMLÄNSKA LANTBRUKARENS UTMANINGAR"

Du har varit landshövding sedan december 2019. Vad var ditt första intryck av Värmland?

Det var, och är, att värmlänningarna har en stark, öppen och generös identitet. Välkommande! Jag fascinerar över länets rikedom, det finns en fantastisk tillgång i vår naturmiljö och en enorm rikedom i skogen. Dels den naturliga miljön och kulturmiljön men inte minst allt det som skogen ger vad gäller sysselsättning och tillväxt. Värmland är vackert, generöst och rikt.

Finns det något du finner extra intressant med lantbruk och som du vill lära dig mer om?

Jag vill framförallt träffa lantbrukare och lära mig mer om lantbruket. Värmland är ju ett skogslän, men har också ett rikt lantbruk. Så den här balansen mellan skogsbruk och lantbruk är jag väldigt nyfiken på att lära mig mer om. Jag vill också veta mer om vår förmåga att producera mat och vår förmåga att stötta de lokala producenterna i Värmland. Jag har till exempel tankar om hur vi kan använda residenset för att stötta lokalproducerat.

Vilka möjligheter och utmaningar ser du inom det värmländska lantbruket?

Då är vi tillbaka på det där med lokalproducerat. Det finns en enorm initiativkraft i Värmland, men jag tror att vi kan göra mer. Jag tror att vi tillsammans kan bli smartare i hur vi tillgängliggör det lokalproducerade. Jag har hört exempel på hur man gör för att nå nästa nivå och det behöver inte betyda att det måste bli storskaligt för lönsamhetens skull.

Hur kan du med dina tidigare erfarenheter bidra till utvecklingen av det värmländska lantbruket?

Jag har tidigare i mitt arbetsliv jobbat med precis de här frågorna, men under andra förhållanden. Jag har bott och verkat i Afrika och Centralamerika. De organisationer och sammanhang som jag har stött på där har ofta verkat för självförsörjande småbrukare och deras

Georg André, landshövding i Värmlands län.

behov av att växla upp och få tillgång till marknader. Sen är ju det en helt annan miljö än Sverige och Värmland, men jag har ju jobbat mycket med hur man bygger nya allianser, hur man får marknad och produktion att samverka. Jag minns ett besök i Addis Abeba, huvudstaden i Etiopien, där vi besökte en lokal råvarubörs för bland annat sesamfrö och kaffe. Där hade de lyckats skapa marknader på en plats där marknaden annars inte fungerar. Så jag har stött på en del smarta, flexibla och innovativa sätt att få den här uppväxlingen som jag pratar om. Jag tror att jag kommer få användning för det när jag ska sätta mig in i den värmländska lantbrukarens utmaningar samt bidra till att stötta ansträngningarna där hon eller han vill nå nästa nivå.

SOFIE ERIKSSON
010-224 74 66

SOFIE.ERIKSSON@LANSSTYRELSEN.SE

Biogasanläggningen på Halla gård med röttkammaren i mitten av bilden. Foto: Anders Gunnarsson

Klimatklivet gav gården egen biogasproduktion!

På gården Halla i Kvänum, Västra Götaland, bedrevs under flera år slaktsvinsproduktion med uppfödning av cirka 8500 grisar/år. Efter investeringar bedrivs nu en utökad produktion med cirka 20 000 grisar/år. För att få en mer resurseffektiv produktion kom idén om att investera i en biogasanläggning, där stallgödseln från grisarna producerar biogas.

Kliv för klimatet

Med stöd av klimatinvesteringsstödet Klimatklivet finns nu på gården en biogasanläggning som har kapacitet att producera cirka 2,2 GWh/år. Av gasårsproduktionen går 150 MWh/år åt till värmebehovet i djurstallar samt fastigheter och ytterligare 279 MWh/år går åt för uppvärmning av luften till spannmålstorken. Resterande del gas säljs till marknaden för elproduktion. Gårdens klimatavtryck har minskat betydligt genom minskad förbrukning av eldningsolja och el. Biogasanläggningen togs i drift under våren 2020.

– Det bästa med investeringen är att vara självförsörjande på värme och att det är fossilfritt. Det ger en bra känsla, säger Anders Gunnarsson som är ägare och brukare av gården Halla i Kvänum.

Tack vare röttningsprocessen i biogasanläggningen förädlas gårdens stallgödsel till en rötrest med en högre andel växttillgängligt kväve. Rötresten går att pumpa till satellitbrunnar nära spridningsmark och är lätthanterligt vid spridningen. Sammantaget ger det minskade transporter och minskad användning av fossila bränslen. Eftersom rötresten får en högre andel växttillgängligt kväve minskar

även gårdens inköp och användning av mineralgödselkväve, vilket är positivt. Gården är också ansluten till Greppa Näringen (www.greppa.nu) för att bidra till en så liten klimat- och miljöpåverkan som möjligt.

Framtiden som fossilfri gård – mera biogas i tanken

Investeringen i biogasanläggningen har uppgått till 7,85 miljoner kronor. På sikt finns planer på att fortsätta att utveckla gården och ersätta gårdens traditionella maskinpark med biogasdrivna lantbruksmaskiner och även investera i en småskalig uppgraderingsanläggning. Genom biogasanläggningen finns möjlighet till en relativt snabb omställning till fossilfria transporter. Biogasen kan ersätta gårdens årliga användning av fossila bränslen fullt ut. Målet är en fossilfri gård.

Läs mer om klimatinvesteringsstödet på www.naturvardsverket.se/Klimatklivet.

KRISTINA REBANE
010-224 72 19

KRISTINA.REBANE@LANSSTYRELSEN.SE

Rådgivning för biogasproduktion – Jordbruksverket

Inom ramen för Landsbygdsprogrammet finns möjlighet till rådgivning från specialister för dig som vill satsa på biogas. Läs mer och boka rådgivning på: www.jordbruksverket.se, biogas@jordbruksverket.se

Rådgivning för Klimatklivet – Länsstyrelsen Värmland

Länsstyrelsen Värmland ger dig råd och svarar på frågor om investeringsstödet Klimatklivet. Kontakta Kristina Rebane på: telefon: 010-224 72 19 eller e-post: kristina.rebane@lansstyrelsen.se

SE ÖVER PARASITLÄGET – FÅ GOTT BETE OCH VÄLMÅENDE DJUR

Djur på bete är värddar för parasiter som finns på betesmarken. Hur påverkade djuren blir beror på mängden parasiter de har. Därför är det viktigt att ligga steget före och ha en strategi för att hindra skadliga angrepp. Målet är att hålla parasiterna på en så låg nivå att de inte orsakar nedsatt produktion och hälsa hos djuren.

Alla betande djur får i sig inälvparasiter, som lever i magtarmkanal eller andra organ. God tillgång på betesmark och kunskap om hur parasiter lever och överlever på betet är bra när betesburna parasiter ska motverkas. För att förebygga att parasiterna orsakar sjukdom och nedsatt produktion är bland annat betesplanering och träckprovsanalyser viktiga redskap. Rätt använt kan också avmaskning vara nödvändigt för att förhindra ökad spridning av parasiter.

Lever och förökas hos betande djur

Djur kan bli akut sjuka på grund av parasiter. Symptom kan vara att de hostar av lungmask, har diarré av mag-, tarmmask eller koccidier eller är blodfattiga på grund av magmask. Ett djur som är helt friskt tål dock en viss mängd parasiter utan att bli sjukt. De som är mest mottagliga för parasitangrepp är de yngsta djuren. Därför gäller det att erbjuda förstagsbetarna ett bete med lågt parasittryck. På så sätt

får de chansen att långsamt arbeta upp ett immunförsvar och därmed minska risken för produktionssänkningar. Eftersom parasiterna i större utsträckning förökar sig i unga djur finns det flest övervintrade parasiter där förstagsbetare gick föregående år.

I permanenta betesmarker är parasittrycket ofta högt efter några betessåsonger, speciellt om samma djurslag betar där år efter år. Betesparasiterna är i regel artspecifika, de lever och förökar sig hos ett visst djurslag. Parasiterna avger ägg som följer med gödseln ut på betet, där de utvecklas till infektionsdugliga larver. Temperatur och fuktighet är avgörande för denna utveckling, som kan ta alltifrån en vecka till några månader. Mest larver finns det i och runt en gammal gödselhög. Att köpa in livdjur eller dela betesmark med en annan gård, som har samma djurslag, utgör en risk. Då är det viktigt att försäkra sig om att resistent och nya typer av parasiter inte sprids.

Stora leverflundran är vanlig på strandängar

Ett fåtal parasiter kan spridas mellan får och nötkreatur, till exempel stora leverflundran och stora magmasken. Problem med stora leverflundran kan uppkomma på sank, blöta och översvämmade marker och ett års uppehåll räcker inte för att de ska dö ut. Den är vanligt förekommande på betade strandängar i länet. Det vanligaste sättet att få reda på om om djur i besättningen bär på stora leverflundran är via slaktavräkningen där skador på levern rapporteras. Får är oftast känsligare än nöt, som många gånger inte visar några tydliga symptom på smitta. Vissa nötbosättningar har fått stora problem med kraftiga angrepp där djuren har blivit riktigt dåliga. Att stängsla bort sank partier eller att inte beta där på eftersommaren och hösten kan vara en lösning. En noggrann betesplanering är avgörande för att hantera stora leverflundran på gårdsnivå och i en del fall behövs en lämplig avmaskningsstrategi.

Betesplanering – A och O

För att förhindra att parasiterna påverkar djuren negativt är det bästa motmedlet ett gårdsanpassat system för betesdriften. En betesplanering kan skapa bättre beteshygien och minimera risken att skadliga parasitmängder byggs upp. Betesplaneringen ska sträcka sig över flera år så att bete på åker kommer in i växtföljden. Ett sätt att minska parasittrycket är att byta djurslag vartannat år. Att sambeta, med fler djurslag samtidigt, är bra för betes-

Vid bete på naturbetesmarker och efterbete på slätterängar är det viktigt med en genomtänkt betesplanering för att minska behovet av avmaskningar. I dessa marker kan det finnas många kryp och organismer som skadas av preparat som följer med gödseln.

Om avmaskning måste ske bör man vänta ett par veckor innan djuren släpps på värdefulla marker för att undvika att ta död på dyngbaggare och andra nyttodjur.

kvaliteten men motverkar inte parasiterna på samma sätt som när djuren betar årsvis var för sig. Bäst är att de yngsta djuren släpps ut på ett bete där ett annat djurslag betat året innan. Om inte det är möjligt ska de inte släppas där det gått förstagsbetare året innan. Alternativet kan då vara att låta äldre ”immuna” djur beta av det första vårbetet innan de yngre kommer dit. Parasiterna försvinner inte helt men de minskar i antal.

Vad säger gödseln?

Om djuren har bra bete men ändå inte växer som förväntat kan det vara tecken på att de har för mycket inälvparasiter. För att få en lägesbild om parasitförekomsten är en god rutin att regelbundet skicka träckprover för analys. Träckprover krävs för att göra en gårdsanpassad parasitbekämpning och analysen behövs för att bedöma om avmaskning är nödvändigt. Rådgör med veterinär inför betessåsong och provtagning. Det är viktigt att provet tas vid rätt tillfälle och på rätt sätt.

Avmaska endast vid behov

Restriktiv användning av avmaskningsmedel minskar risken för att parasiter utvecklar resistens. Avmaskning bör bara tillämpas när det inte går att hålla god beteshygien, om djuren är hårt angripna eller när särskilda parasitarter kräver strategiska avmaskningar. Tyvärr är flera vanliga ämnen i avmaskningsmedel aktiva en tid efter att gödseln lämnat djuret och det påverkar den dynglevande insektsfaunan negativt. Djur på naturbetesmark bör därför inte avmaskas i förebyggande syfte. Om djuren måste avmaskas innan betessläpp görs det bäst cirka två veckor innan. Då är risken liten för att skadliga ämnen ska komma ut i gödseln.

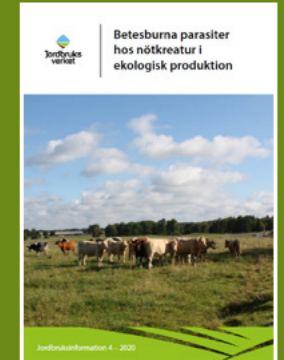
Mer information om betesburna parasiter finns på www.gardochdjurhalsan.se och www.sva.se.

SOFIE ERIKSSON
010-224 74 66

SOFIE.ERIKSSON@LANSSTYRELSEN.SE

Vill du få hjälp med betesplanering och hur du till exempel hanterar parasiter på naturbetesmark? Läs mer på sida 12.

TIPS! I en ny broschyr från Jordbruksverket kan du läsa mer om betesburna parasiter. Gå in på webbutiken jordbruksverket.se och sök på "Betesburna parasiter hos nötkreatur i ekologisk produktion".

Jordbrukarstöden

Kom ihåg att senast den 31 oktober ska du ha:

- skött din jordbruksmark enligt reglerna för gårdsstödet
- skördat eller låtit beta dina grovfodergrödor, betesmarker och slätterängar om du sökt utbetalt för marken inom kompensationsstödet
- skördat/tröskat eller låtit beta den anmälda grödan om marken finns med i ett åtagande för vallodling, ekologisk

produktion eller omställning till ekologisk produktion

- slagit och fört bort skörden eller låtit beta marken om den finns med i ett åtagande och du söker utbetalning inom miljöersättning för betesmarker och slätterängar.

Om man får kontroll av sina jordbrukarstödet är ett av de vanligaste felen att man inte utfört aktivitetskravet inom gårdsstödet. Aktivitetskravet innebär att man senast den 31 oktober ska ha utfört en

godkänd jordbruksaktivitet på markerna med gårdsstöd. Det kan till exempel vara att man betar, putsar, skördar eller jordbearbetar. Söker man även andra stöd för marken så kan man ha ytterligare villkor som man måste ta hänsyn till och utföra.

Att inte ha utfört aktivitetskravet kan resultera i ett avdrag och behandlas på samma sätt som om man redovisat mer areal i sin ansökan än vad Länsstyrelsen fastställer att man har. Om skillnaden mellan den areal du redovisat i SAM-ansökan och den godkända arealen är högst 2 hektar eller högst 3 % av den godkända

arealen får du inte något extra avdrag på dina stöd. Du får då utbetalt för den areal som Länsstyrelsen har godkänt. Är felet större får du ett större avdrag på dina stöd.

Utbetalningar 2020

På www.jordbruksverket.se kan du alltid se preliminära datum då Jordbruksverket planerar att börja betala ut jordbrukarstöden för 2020. Informationen finns under *Stöd - Lantbruk, skogsbruk och trädgård - SAM-ansökan och allmänt om jordbrukarstöden - Utbetalningsplan för jordbrukarstöden*.

Logga in på *Mina sidor*, så kan du se dina

beslutsbrev innan de kommer i brevlådan. Du hittar beslutsbrevet på första sidan när du loggat in, under *Kommunikation i mina ärenden*. Du kan också följa dina ärenden på *Mina sidor* och se när Länsstyrelsen fattat beslut och exempelvis hur mycket pengar du ska få. Den informationen finns under *Mina Utbetalningar*. För att logga in på *Mina sidor* behöver du e-legitimation. Tänk på att utbetalningarna ofta klumpas ihop. När du tittar på ditt bankkonto kan det se ut som en utbetalning fast det egentligen är flera olika. Du får ett beslutsbrev för varje utbetalning.

Kontonummer

Kom ihåg att meddela Jordbruksverket - om du byter kontonummer eller om du är ny kund - vilket konto du vill att pengarna ska komma in på. På *Mina sidor* kan du anmäla/ändra kontonummer och se vilket konto du redan angett.

Gödning, gödsel och klimat

Användning och hantering av mineral- och stallgödsel är viktiga faktorer när nötköttsproduktionens klimatpåverkan ska beräknas. Å ena sidan är tillräcklig och kontinuerlig kvävetillförsel till marken en förutsättning för bördighet och därmed kolinlagring. Å andra sidan orsakar såväl tillverkning som lagring och användning av gödsel stora klimatgasutsläpp.

Mineralgödsel

Globalt sett svarar mineralgödseltillverkningen för 1,2 % av alla klimatgasutsläpp vilket kan jämföras med flyget som orsakar 2 % av klimatgaserna. Användningen av mineralgödsel har stor betydelse för gårdens totala klimatpåverkan. Försäljningen av mineralgödsel i Sverige har ökat med en tredjedel sedan år 2012, vilket lett till att utsläpp kopplade till mineralgödsel ökat i samma omfattning. Mineralgödseln tillverkas genom att luftens kväve tillsammans med väte från fossila källor görs om till ammoniak (NH₃) i den så kallade Haber Bosch-syntesen. Det är en mycket energikrävande process som främst drivs genom användning av naturgas och kol, båda två fossila bränslen. Ammoniaken kan sedan användas som den är i ammoniakgödselmedel eller omvandlas till nitrat (NO₃) i nitratgödselmedel. Vid omvandlingen till nitrat frisätts ytterligare stora mängder lustgas (N₂O). Tillverkningen kan göras mindre klimatbelastande genom att delar av naturgasen ersätts av biogas som är förnyelsebar. Användning av BAT (Best Available Technology) – mineralgödsel sänker klimatavtrycket rejält genom att fabriker använder bästa tillgängliga teknik både för att rena lustgasutsläppen och minska användningen av fossila bränslen.

Genom täckning av både flyt- och fastgödsellagren kan utsläppen av växthusgaser minskas betydligt. Täta täckningsmaterial som plastduk är bättre än porösa material som halm och svämtäcken. Foto: Märten Svensson

Lagring och spridning av stallgödsel

Från flytgödsel avgår främst metan (CH₄) och från fastgödsel främst lustgas. Produktionen av växthusgaser påverkas starkt av temperaturen. Det gör att svenska gödsellager producerar relativt låga mängder växthusgaser under vinterhalvåret jämfört med varmare länder. Vid 20°C produceras dubbla mängden metan i flytgödselbehållaren jämfört med vid 10°C. Ur klimatsynpunkt är det bra om flytgödselbehållaren, för att hålla nere temperaturen, grävs ner åtminstone delvis, och att mängd lagrad gödsel, både fast och flyt, lagras så lite som möjligt under sommarhalvåret. Även surgörning av flytgödsel sänker växthusgasproduktionen. Genom täckning av både

flyt- och fastgödsellagren kan utsläppen av växthusgaser minskas betydligt. Täta täckningsmaterial som plastduk är bättre än porösa som halm och svämtäcken. Det beror dels på ökad risk för läckage av metan men också på att porösa täcken släpper in syre till gödseln vilket gör att lustgas kan bildas.

Allt kväve som förloras, som läckage till luft eller i form av för stor kvävegiva till grödorna, är dels bortkastade pengar men riskerar också att omvandlas till växthusgaser senare i systemet. Det innebär att alla "gamla goda råd" som minskar urlakning av kväve även är klimatbra. Analyserad gödsel och väl planerad gödselspridning med hög precision, både vad gäller mängd och plats, samt att undvika lättlösligt kväve som

eller i perenna grödor och deras rotsystem.

• **Hållbara betessystem:** betesdrift som bedrivs på ett sådant sätt att mullbildning i marken stimuleras vilket gör att överbetning och därmed erosion och jordflykt undviks.

flytgödsel och mineralgödsel på hösten, bidrar betydligt till att minska gårdens klimatavtryck. Ju högre nyttjandegrad man får av stallgödselkvävet desto mindre mängd mineralgödsel behövs dessutom köpas in. Myllning av stallgödsel kan både minska och öka lustgasavgången eftersom tekniken visserligen minskar direkt ammoniakavgång till luft men samtidigt kan öka lustgasbildningen i marken. Sett i ett helhetsperspektiv verkar dock forskarna ha kommit fram till att myllning av flytgödsel är acceptabelt även ur klimatsynpunkt.

Kolinlagring i mark

Jordbruksmark kan agera både som kolkälla och som kolsänka. Kolinlagringen hänger samman med markens mullhalt och det är därför positivt både för markens bördighet och ur klimatsynpunkt om mullhalten ökar i våra jordar. Vid klimatmötet i Paris ingick Sverige i 4-promille-initiativet, som handlar om att införa åtgärder för att öka jordbruksmarkens kolinlagring. De åtgärder som nämns är

att öka andelen fleråriga grödor, förändra jordbearbetningstekniken, anlägga mer mellangrödor och kantzoner och att tillämpa hållbara betessystem. Åtgärderna kommer att ha störst effekt på utarmade jordar och sönderbetade marker, där ganska enkla åtgärder kan öka kolinlagringen dramatiskt. I Sverige har jordarna ett relativt högt kolinnehåll. Ny forskning (Kätterer m.fl. 2015) visar att svenska mineraljordar redan är en kolsänka, som lagrar in 20 % av jordbrukets växthusgasutsläpp, på grund av den ökande mängden vallodling. Våra torvjordar är däremot en stor utsläppskälla och bör om möjligt återgå till att vara våtmarker.

Texten baseras på delar av en faktaserie i fyra delar om lantbrukets klimatpåverkan.

Faktaserien är skriven av Anna Jamiesson på uppdrag av Agroväst, Energigården, inom ramen för kraftsamlingen Klimat 2030 – Västra Götaland ställer om och Greppa Näringen.

RÅDGIVNING INOM GREPPA NÄRINGEN KRING GÖDSEL OCH KLIMAT

Greppa Näringen i Värmland erbjuder flera rådgivningsmoduler inom temat klimat och gödsel. Rådgivningarna syftar till att minska förlusterna av växtnäring och växthusgaser till miljön samtidigt som det ekonomiska utbytet förbättras. Några exempel på rådgivningar är:

- kvävestrategier för både konventionella och ekologiska gårdar där man bland annat tittar på gårdens kväveeffektivitet.
- precisionsodling där inomfältvariationen och möjligheterna till olika hjälpmedel för platsspecifik odling ses över.
- klimatkollen där gårdens klimatpåverkan kartläggs och där olika områden diskuteras med tanke på miljö och ekonomi.

Är du intresserad av rådgivning eller vill veta mer om hur Greppa Näringen arbetar med frågor kring klimat och gödsel?

Kontakta Kajsa Kupiakova, samordnare för Greppa Näringen i Värmland, telefon: 010-224 72 67 eller e-post: kajsa.kupiakova@lansstyrelsen.se

KLIMATORDLISTA

• **Kolkälla:** ett system som gör att mängden kol i atmosfären ökar. Till exempel fungerar mark som plöjs och förlorar mull som en kolkälla.

- **Kolsänka:** ett system som lagrar in kol från atmosfären. Till exempel växande skog eller långliggande vallar som bygger in mull i jorden.
- **Kolinlagring:** den process som gör att kolhalten ökar, tex i mark då mullhalten ökar

eller i perenna grödor och deras rotsystem.

• **Hållbara betessystem:** betesdrift som bedrivs på ett sådant sätt att mullbildning i marken stimuleras vilket gör att överbetning och därmed erosion och jordflykt undviks.

Åtgärder som att analysera stallgödseln, gödsla enligt markkarta samt sprida stallgödseln vid rätt tidpunkt är viktiga åtgärder både för klimatet och för att minska läckagerisken. Foto: Märten Svensson

Viltkameror avslöjar skogens djurliv

Ändrad lagstiftning har gjort det lättare för privatpersoner att använda sig av kameror. Tekniken öppnar upp för nya möjligheter att inventera olika djurarter, eller bara upptäcka vilka djur som finns i närheten.

Kronhjorten blir allt vanligare i Värmland och inom kronhjortsskötselområdena används nu viltkameror ofta för att uppskatta hur mycket hjort det finns. Även i älgförvaltningen har kameror vid saltstenar blivit ett allt vanligare sätt att få en tidig bild av reproduktion och könsfördelning.

Länsstyrelsen har under flera år använt olika typer av kameror för att inventera stora djur i de värmländska skogarna. I vår verksamhet används kameror först och främst för att inventera järv, lodjur, varg och björn. Men det fastnar även andra djur på bilderna.

Under åren har våra kameror tagit hundratusentals bilder på rävar, björnar, hjortar och rådjur, järvar, lodjur, grässtrån, solglimtar, nötskrikor och vargar.

Om du har en kamera ute på din mark – kontakta gärna oss! Flera kreativa idéer om inventering med viltkamera har kläckts på senare tid och de vill vi gärna höra mer om. Vi tar även gärna emot bilder på järv, lodjur, björn och varg, eller förslag på bra platser att sätta upp kameror där dessa djur ofta går. Kamerorna ska placeras på ett sådant sätt att risken minimeras för att få med människor på bild.

Flera gånger har bilder på vargar avslöjat ett nybildat varegrevir eller att valpar har fötts.

Länsstyrelsens kameror är alltid skyltade på det här viset, men även privata kameror ska alltid ha en skylt med information om syfte och vems kameran är.

Lodjur låter sig gärna fotas, bara du bittar rätt plats. En kamera vid ett nyslagent rådjur, eller i brant terräng där lodjur gärna tar daglega, kan ge många bilder. I inventeringen är det främst honor med ungar vi beböver bilder av, gärna så många som möjligt.

Inte sällan fångas djur i ganska dräpliga poser, som detta flygande rådjur till exempel.

Regler för att sätta upp en kamera på din mark hittar du på www.lansstyrelsen.se/varmland, sök på "Användning av viltkameror".

Vid frågor kontaktar du oss på telefon: 010-224 71 40 eller e-post: vilt.varmland@lansstyrelsen.se

Hur mår de ekologiska djuren?

I en studie från SLU har förbättringsområden för ekologisk produktion identifierats inom djurhälsa och djurvälstånd. Studien visade att det finns bra förutsättningar för naturligt beteende och att det i många fall finns hälso- och djurvälståndsfördelar.

För att få en uppdaterad bild över hur hälsan och välfärden ser ut inom den ekologiska djurhållningen och för att identifiera områden som kräver insatser för förbättringar har Magdalena Åkerfeldt, forskare vid SLU, samlat den forskning som finns inom området djurhälsa och djurvälstånd i ekologisk produktion i en kunskapsöversikt.

Det finns bra förutsättningar för naturligt beteende i ekologisk produktion och i många fall finns hälso- och djurvälståndsfördelar. Flera av de utmaningar som finns i djurproduktionen finns både i konventionell och ekologisk produktion, såsom juverhälsa hos mjölkkor och överlevnadsgrad hos lamm, smågrisar och slaktkycklingar. På vissa områden inom just ekologisk produktion finns produktionsutmaningar där förbättringar behöver göras. Magdalena såg i sin genomgång av forskningsresultat att det var stora variationer i hälsoläge och sjukdomsförekomst mellan olika länder och på olika gårdar. Inom de olika djurslagen framkom följande resultat.

Värphöns

När det gäller värphöns såg man att de har större möjligheter att utföra naturliga beteenden i ekologisk produktion. De sandbadar, sköter fjäderdräkten mer, de har färre aggressiva beteenden och har lägre stressnivåer. Fjäderhackning är dock ett allvarligt problem som finns i både konventionella och ekologiska besättningar. Detta kan förebyggas med bra balanserade foderstater.

Forskningsresultaten visar att ekologiska värphöns inte har mer parasiter trots utevistelsen och det har inte hittats någon skillnad i parasitnivåer mellan värphöns i frigående inomhussystem jämfört med de som går i ekologiska system. Utevistelsen har visats vara positiv när det gäller fot- och benhälsa då dessa hönor har en lägre förekomst av benfrakturer.

Slaktkyckling

I ekologisk slaktkycklingsproduktion används mer långsamväxande hybrider som är aktiva och stresståliga. Man har sett att dessa kycklingar står upp mer, sitter på sittpinne oftare, de har en större beteendepertoar och att de gärna utnyttjar betet utomhus. I denna produktion skulle man behöva arbeta mer med att ge dem en mer varierad miljö för att kunna säkerställa acceptabel välfärd och hälsa. Även slaktkycklingarna har som värphönsen en bättre fot- och benhälsa när de har större utrymmen och får gå ut. Hos de ekologiska slaktkycklingarna är det mindre vanligt med hudinflammation på fotdynan.

Grisar

Utevistelse och grovfoder ger bra djurvälstånd för slaktgrisar. Det ger aktiva grisar, som gärna väljer att vara på uteplatsen. Att de får gå ut på mark stimulerar födosöksbeteende och satsar grisarna. Det gör även att mättnadsgraden ökar och att färre aggressiva och skadliga beteenden uppvisas. Stress och

magsår minskar hos dessa djur. En annan fördel med utevistelse är bra lunghälsa. Det finns dock vissa studier som visar att det inte finns någon större skillnad mellan eko och konventionell djurhållning. På ekologiska slaktsvini i Sverige (2012) sågs en ökning av luftvägsinfektioner. Det kan bero på att det blivit vanligare med system där grisarna delvis hålls mer inne än tidigare.

Utevistelsen för de ekologiska grisarna gör att de visar mer ben- och ledproblem, men forskningsresultaten varierar även på detta. Jordbakterier kan ge ledinfektioner och ojämn mark kan ge ledbroskförändringar. Svenska slaktanmärkningarna har minskat, men hältor under uppfödningen speglas inte alltid vid slakt. Fysisk träning är ändå positiv för ledens vävnader och utevistelsen ger fler ledbroskförändringar, men inte fler hältor. Grisarna påverkas mindre av ledbroskförändringarna och upplever mindre smärta när de rör sig mer. Utegrisarna har mer parasiter än de som hålls inomhus och här är det viktigt att ha en bra strategi för hur betesmarken ska utnyttjas.

Det finns även välfärdsfördelar för sugor och smågrisar i lösdrift och i grupp. Det främjar smågrisarnas sociala utveckling och förbättrar deras möjlighet till anpassning till tiden efter avvänjning. I den ekologiska smågrisproduktionen är dödligheten en stor utmaning. Den är högre i ekoproduktionen och en bidragande faktor till det är att grisningsmiljön skiljer sig mycket från den konventionella produktionen.

Får och lamm

Skillnaderna mellan ekologisk produktion och konventionell är ofta små i lammproduktionen. Utevistelse, bete och gott om plats i stallen är viktiga faktorer för välfärden. Det största hälsoproblemet i denna produktion är juverinflammationer, men det finns i både konventionell

och ekologisk produktion. Utfodring, skötsel och hygienrutiner påverkar hur stort problemet är. Parasiter finns i båda produktionsformerna och det har visats vara stor variation mellan gårdar, men man har inte kunnat visa någon skillnad i infektionsnivå i Sverige mellan eko och konventionellt. Däremot är parasiterna ett stort problem bland lamm i ekologisk produktion i Europa. Lammdödligheten är ett problem i båda produktionsformer, men inte högre i ekologisk produktion. Tackans näringsstatus inför lamning är en viktig faktor för lammöverlevnad. När man tittar på klövsjukdomar har de visats vara färre hos får i ekologisk produktion.

Mjölkkor och andra nötkreatur

Hos mjölkkor och andra nötkreatur har man sett att juverinflammationer verkar vara lika vanligt i konventionell som i ekologisk produktion. Den forskning som är gjord på detta visar på både lägre, lika höga och högre celltal som i konventionell produktion. Även parasitinfektioner är lika vanligt som i konventionell produktion. Det kan dock vara en risk med att betesmark som inte är åker används oftare i ekologisk produktion. Exempelvis kan det vara en högre risk för att man får en ökning av stora leverflundran. När det gäller benhälsa är svenska kor i ekologisk produktion mycket

mindre halta än i flera andra europeiska länder. Där kan man se att hantering i kombination med skötselåtgärder har stor inverkan på hälta.

Forskningen visar att det är stora skillnader mellan ekologiskt och konventionellt när man tittar på uppfödning av ungtjurar. I ekologisk produktion finns det lagkrav om bete, vilket gör att det hittats mer parasiter hos ekologiska djur. Det finns dock en stor variation både inom ekologisk och konventionell produktion. Detta är en sak som går att förebygga med betesplanering.

Målsättning för ekologisk produktion

Den kunskapsöversikt som Magdalena Åkerfeldt gjort ska kunna användas för att reflektera och diskutera faktorer som påverkar djurhälsa och djurvälstånd i olika system och för att identifiera områden som kräver insatser. Sammanfattningsvis möter ekologisk djurhållning kraven på hög djurvälstånd. Det finns en förbättringspotential och frågan är vad målsättningen ska vara? Ekologisk produktion grundar sig på ekologiska principer och reglerna bygger på en ekocentrisk grundsyn, där naturlighet och ekosystemets hälsa är starka drivkrafter. Genom ekologisk produktion är tanken att man ska ha en mångfunktionalitet. Djuren ska inte bara vara livsmedel. De ska

även gynna jordbruksmarken och bidra till ekosystemtjänster, som till exempel ökad biologisk mångfald och öppna landskap.

Grunden för djurvälstånd definieras i den svenska djurskyddslagen som att djur ska skyddas från sjukdom och onödigt lidande och ges möjlighet till naturligt beteende. I ekologisk produktion ska djuren även ha ett naturligt liv. Djuren ska ges förutsättningar att leva ett naturligt liv i enlighet med sina fysiologiska och beteendemässiga behov samt välbefinnande. Grundsyn och praktik går dock inte alltid hand i hand. Det finns risk för målkonflikter när regelverk ska omsättas i praktiken. Vissa negativa upplevelser för djuret måste tolereras för att nå det positiva med naturligt liv. Exempel på det är enligt sammanställningen utevistelse som ger upphov till försämrad benhälsa hos gris och ökad parasitbörda hos lamm. Produktionen behöver därför utvecklas och anpassas för att undvika målkonflikter. Djur som är bättre lämpade för utevistelse och längre uppfödningstider kan vara exempel på anpassningar. Genom att få en ökad kunskapsbild om varför sjukdomar uppstår kan områden som behöver utvecklas identifieras.

PETRA UMLAND
010-224 72 76

PETRA.UMLAND@LANSSTYRELSEN.SE

Utevistelse ger aktiva grisar som visar färre aggressiva och skadliga beteenden, men det gäller att ha en bra betesstrategi för att minska parasittrycket för djuren.

För att förbättra djurvälståndet i ekologisk produktion är det viktigt att försöka anpassa produktionen och till exempel använda fjäderfärsor som är bättre lämpade för utevistelse.

Som mottagare av denna tidning finns du med i ett adressregister hos Länsstyrelsen Värmland

LÄR DIG MER

RÅDGIVNING BETESPLANERING

Hur kan man tänka i betesplaneringen för att naturbetet ska ge bra foder och naturvärden? Nu kan du som har naturbetesmarker i Värmland få rådgivning kring betesplanering. Målet med rådgivningen är att betesmarkerna ska betas och hållas öppna samtidigt som det ger positiva effekter på ekonomin, djurhälsan och miljön. Våra upphandlade rådgivningsföretag är:

Nöt: Lantbruksråd i Väst

Får: Gård & Djurhälsan

Får, häst och sam-/växelbete:
Hushållningssällskapet Västra

Kontakta gärna oss om du är intresserad av rådgivning inom betesplanering:

Sofie Eriksson, 010-224 74 66 eller sofie.eriksson@lansstyrelsen.se,
Petra Umeland, 010-224-72 76 eller petra.umeland@lansstyrelsen.se

RÅDGIVNING BYGGNADSVÅRD

Har du en gammal ekonomibyggnad som du vill bevara? En kunnig rådgivare kan bedöma byggnadens skick och föreslå lämpliga åtgärder. Gäller ekonomibyggnader (ej bostadshus) byggda före 1940 på jordbruksfastigheter i Värmland. Rådgivningen kan t.ex. handla om timmerkonstruktioner, grunder som flyttat sig, jordkällare, stick-, näver-, skiffer- eller tegeltak.

Intresseanmälan: Sofie Eriksson, 010-224 74 66 eller sofie.eriksson@lansstyrelsen.se

OBS! Endast reservplatser.

OBS! Vi följer Folkhälsomyndighetens rekommendationer, därför kan aktiviteten komma att ändras/ställas in på grund av Covid-19. Vi uppdaterar kalendern på Länsstyrelsens webbplats och vid eventuella ändringar meddelas de som anmält sig till aktiviteten.

KURS BYGGA GÄRDESGÅRD

Vi lär oss bygga en traditionell långlagd trädgårdsgård. Insjöns Gärdsgård AB leder kursen. Max 12 deltagare.

Tid: 10–11 okt

Plats: Bjurtjärn, Storfors

Frågor: Elena Jonsson, 010-224 72 75 eller elena.jonsson@lansstyrelsen.se

Anmälan: Senast 4 okt på utbildning.jordbruksverket.se

RÅDGIVNING EKOLOGISK PRODUKTION

Är du intresserad av att börja med ekologisk produktion? Eller har du redan ett ekologiskt lantbruk och vill utveckla företaget? Via landsbygdsprogrammet kan du få kostnadsfri rådgivning. Våra upphandlade rådgivningsföretag är:

Gris, mjölk, nöt- och lammproduktion samt växt- och trädgårdsodling:
Hushållningssällskapet Västra

Potatis- och trädgårdsodling: Potatiskonsult Åsa Rölin AB

Mjölk, nöt- och lammproduktion: Lantbruksråd i Väst

Mjölk, nöt- och lammproduktion, samt ekonomi: Växa Sverige

Kontakta gärna oss om du är intresserad av rådgivning inom ekologisk produktion:

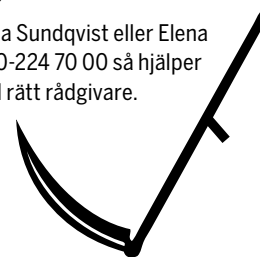
Petra Umeland, 010-224-72 76 eller petra.umeland@lansstyrelsen.se,
Jan-Olov Högberg, 010-224 72 72 eller jan-olov.hogberg@lansstyrelsen.se

Filmer om lievässning

Alla län jobbar med att sprida information om slätterängar och skötsel av dem. I sommar har vårt grannlän Västra Götaland tagit fram två korta filmer om slipning och knackning av liar. Vet du inte vad det är för skillnad på en slip- och en knacklie lär du dig det också i filmerna. Du hittar dem bland videoklippen på deras Facebook-sida, sök på "Rikt Odlingslandskap VG". De finns också på Youtube, sök på "Håll din knacklie vass" och/eller "Håll din sliplie vass".

Kom ihåg att du som sköter om eller äger ängsmark kan få kostnadsfri rådgivning och hjälp med just din lie.

Kontakta Maria Sundqvist eller Elena Jonsson på 010-224 70 00 så hjälper vi dig vidare till rätt rådgivare.

Målgrupp för rådgivning och kurser är personer som är verksamma inom jordbruksföretag om inget annat anges. Aktiviteterna finansieras med stöd från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling.

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden